

Літаратурная старонка (467)

Райскае пярэ

Малады рэдактар Аўлас Падляскі злавіў райскага птаха, іначай жарптушку. За хвост, праўда, учапіўся толькі (газетная вутка, значыць, гэта, так ці не), але ўсё ж дзергануў пёрка ды вырваў са ззяючага хвасціска. А раней гэта толькі ўдалося казачнаму дурненькаму Іванку.

Прынёс Аўлас пярэ ў рэдакцыю, схаваў у сваю шуфляду. Ды дзе ж схаваеш такое! Дык калі схаваеш, дык хочацца што і раз яго ўбачыць. Высуне Аўлас шуфляду, кіне вокам ад камп'ютэра ў ейнае нутро, і піша, піша, піша — адна толькі радасць ад такога пісання! На блакітным маніторы белыя літары ўкладваюцца ў словы, фармулюецца думка, набірае моцы кантэкст, чытачу не адарвацца будзе ад такога твора!..

Працаваў Аўлас так дзень, працаваў два... — на сталі ў Галоўнага Пахнуця Дулюка паявілася грувасткая кіпа эсэ, нарысаў, артыкулаў, рэпартажаў, фельетонаў. Нават памылка ў аддрукоўцы не паявіцца, чысценька і натхнёна пішацца Аўласу. Карэктару няма чаго правіць. Пахваліў Дулюк Аўласа на планіроўцы, ды і не толькі словам, а і ганарарам. Гонар такі! На зайздрасць шэранькім Аўласавым калегам, а найбольш карэктару Андруку Стуку, які ўвесь дзень грызе сіні аловак, аж ссінеў яму язык ад тае злосці, ад браку работы. Ну дык і падгледзеў, гадзюка, што так натхняе рэдактара Аўласа.

— А Аўлас казаў, што мае вась тачкуу-уу-ю тэму! — пабег шапнуць на вуха Галоўнаму Стуку. — Хай едзе, куляў не баіцца. Будзе сенсация! У найгоршым выпадку і так сярэдняя ўзро-

сту журналіста — 54 гады, калі што трапіцца, то статыстыку замоцна не папусе...

Скрыўіўся Дулюк, што не ён знохаў першы тэму і такі талковы матэрыял не ён напіша, засоп над сваім брухам і пазваў Аўласа: „Едзь, Аўлас, у Рэспубліку Паўднёвай Мардавіі, там само, здаецца, вайна. Падтрымай, каго трэба, прывязі адтуль мне дачку Партызанскага Караля і тэму на першую старонку”.

— Аўласне і паеду.

Аўлас паехаў, здабыў, напісаў. А дачка Партызанскага Караля не хоча Галоўнага. Ну, што ёй такі Дулюк! Як пазбыцца азызлага залётніка, хай і вілу ён мае, а пісаць сам не піша, бо забыўся.

— Накупі, Аўлас, піва за ўсю прэмію, прызнаную Асацыяцыяй хмялеўскіх журналістаў за твой геніяльны тэкст пра рэвалюцыю ў РПМ. Напаі Дулюка, хай лопне!

Хутка слова кажацца, яшчэ хутчэй справа баецца. Напіўся Пахнуць Дулюк піва вышэй вушэй, так і кокнуў.

Не будзем тут больш пра піва, бо тут вам не рэклама. Хопіць, што супрацоўнікі рэдакцыі абралі шчаслівага маладжона Аўласа Падляскага Галоўным. Ды хоць пярэ райскага птаха ззяла на ўсю катушку, уваткнуце ў аздобную чарнільніцу ў выглядзе абеліска перамогі на пісьмовым сталі, зусім не пісалася Аўласу.

— Аўласне і кіну гэту пасаду! — рашыў малады рэдактар і паехаў у глыбінку набіраць натхнення.

Міра Лукша

Час прыкрывае блакітам

Добры паэт не перастае здзіўляць, заварожваць. Можаш сто разоў прачытаць яго вершы, а за сто першым усё роўна ўбачыш нешта новае, цікавае. Захопіцца.

Надзея Артымовіч ашчадная на словы. Піша мала, доўга, пакутна. Не дбае пра тое, будучы яе вершы надрукаваны ці не. Баіцца вядомасці, папулярнасці, бо ў жыцці нішто не даецца задарма, за ўсё трэба расплачвацца:

паэты паміраюць тады

калі ўсміхаецца добры час для паперы.

Яна верыць у моц *Першага слова малітвы* і стараецца да яго *дайсіці* сваёй, нікім раней не пратоптанай сцежкай. „Але за гэтую арыгінальнасць жыццё бярэ ад яе за жыццё сваю празмерную зарплату, — пісаў Ян Чыквін пасля выхаду ў свет кніжкі „Сезон у белых пейзажах”. — (...) у вершах Артымовіч (...) вылузаюцца дзе-нідзе катастрофічныя мікрасветы і штосьці для чытача яшчэ невядомае, а што ўкрываецца за неразгаданымі сімваламі: *трэцяе маўчанне, перадапошняя старонка трэцяй кніжкі, перадапошні дзень, перадапошнія колеры*” („Ніва”, 3.03.1991).

Гэтае невядомае, неразгаданое, недаказанае і заварожвае, захапляе. І прымушае вяртацца да напісанага, чытаць-перачытваць. А слова, да яко-

га з такім набажэнствам адносіцца Надзея Артымовіч, як быццам вяртаецца да яе *сном аднакрылым і лёгкім у блакітным люстры*. Люстры адбітак пачынае жыць сваім жыццём і знаходзіць свае шляхі да чытача. У Любліне, пад рэдакцыяй украінскага паэта Тадэя Карабовіча выйшла дзвухмоўная беларуска-польская кніжка „Лагодны час”.

Вершы ў ёй не новыя. Друкаваліся ў розных зборніках, часопісах. А ўсё роўна маюць чароўнасць навізны. Нанава паўстаюць на *небасхіле россыты пейзажаў*, ажываюць *старой музыкой* белыя вуліцы, родная зямля маўчыць у *глыбокім задуменні*, бацькоўскі *анямеў* парог. *Зноў бронзавыя хмары плывуць сцяной* і сцелюцца іржавыя цені, але гэтыя востра-балючыя вобразы здаюцца ў новай кніжцы як быццам прыцэпленымі, размытымі, залагоджанымі. Над імі валадарыць гаючы час і *вера ў вечнае хараство*.

Усё ж такі, з пункту гледжання чытача, прыемна, калі для паперы настае неблагі час. Або, карыстаючыся словам паэтэсы, якая высцерагаецца адназначных ацэнак — *лагодны час*.

Мікола Ваўранюк

Nadzieja Artymowicz, *Łagodny czas*, Wybór i opracowanie Tadeusz Karabowicz, Lublin 1998, ss. 114.

Міхась Андрасюк

Вуліца Добрай Надзеі

2. Бежанства

Калі б першага сустрэчнага чалавека спытаць, з чаго пачынаецца дом, абавязкова пачуецца такі востры адказ: Дом пачынаецца з фундаментаў.

Не давайце веру стандартным адказам і — здавалася б — безумоўным праўдам. Не з фундаментаў пачынаецца дом. Кожны, каму давалося паставіць цэглу на цэглу, ведае, што дом пачынаецца з прыбіральных, ці — сказаўшы вельмі дакладна — з нужніка. Яма ў голым полі, як-небудзь агароджаная неабгабляванымі дошкамі, з дзіркай у форме званковай падушкі або чырвонага сэрца над дзвярыма беспамылкова вызначае месца, дзе новыя людзі рыхтуюцца на новае жыллё.

Падсілкавацца, вядома, можна абыдзе: трава, стары плед, лішняя на погляд дошка — цалкам прыстойна выпайваюць функцыю кухоннай абстаноўкі, а дзівосная сіла натуре жоўтае сала, загорнутае ў таксама ж пажоўклую „Вспулчэсну”, пераўтварае ў вэнджаныя паліандвіцы. А востры апошняя фаза стравальных працэсаў адбываецца ў інтымнай ізаляцыі, у цішыні, у самоце.

Цяпер ужо самі ведаеце, чаму з нужніка пачынаецца новы дом.

Летам 1980 года пачалі мы пераязджаць у горад. Невыпадкова кажу „пачалі пераязджаць”. У слове „пераеха-лі” бачу нейкае распачатае і закончанае дзеянне. Працэс нашага бежанства быў значна даўжэйшы і куды больш складаны. Гэта толькі перасяліцца з вуліцы на вуліцу — простая справа. Загрузіць чалавек мэблю і іншыя мэталі, і што яму — сеў ды паехаў. У нас быў свой, пакаленнямі нажыты баласт: кароўка, кабылка і іншыя яшчэ — як потым даведаюся — двух- і чатырохногія браты. І не мужыцкая справа — адным махам разрэзваць гордзіеў вузел.

У ліпені, зараз пасля святых Пятра і Паўла прычалілі мы да берага. Бераг называўся вуліца Добрай Надзеі і значна кантраставаў з тым, што я да гэтай пары бачыў. Домікі як домікі, ды брук такі ж самы, усё-такі шпацыравалі гэтым брукам не малодшыя, чатырохногія браты, а дзякуючы неўстрыманай эвалюцыі, зусім ужо вертыкальна замацаваныя за зямную аснову браты старэйшыя — мяшчане.

Я сказаў — „шпацыравалі”, бо не адразу ж зразумеў, што людзі ў горадзе не валэндаюцца туды і назад без парадку і прычыны. Яны збіраюцца ў сабе толькі зразумелы строй, у цывільны стралковы ланцуг, ды ідуць на штодзённую вайну за бохан белага хлеба, за малыя і вялікія гонары, і за прывілею адпачынку пасля васьмігадзіннай барацьбы.

Як разведка высюўваюцца радавыя слесары, сталяры, вадзіцелі. Спяшаюць трушком, каўкаючы пространь, быццам бы наспех глыталі сваё ранішняе снеданне. З большай саноўнасцю па-соўваецца наперад сярэдняе начальства, стараючыся магчыма найдаўжэй удастоіць вуліцы сваёй тут прысутнасцю. Шмат таго начальства: кіраўнікі, інструктары, інспектары. У падноша-

ных партфелях валакуць адказнасць за даручаны сабе кавалак сусвету. Пра самае высокае начальства гаварыць не буду: калі б не прымаць пад увагу дырэктара Кукулку, можна сказаць, што сапраўднага начальства на нашай вуліцы і няма.

Хто яго ведае? Мо высока пастаўленыя людзі, бліжэй знаёмыя з яшчэ шэйшай сілай, так і здагадваюцца, што адно добрая надзея — не найлепшы пропуск у будучыню, і на ўсякі выпадак інвестуюць свой капітал у іншыя вуліцы. У вуліцы, па-над якімі вартуюць слухныя якраз анёлы.

Не валэндаюцца людзі ў горадзе без парадку і прычыны. Здараецца, аднак, нельга запярэчыць, што ў наваколлі першага або дзясатага дня месяца некаторыя асобныя з гарадскога роду паводзяць сябе так, быццам наведла іх гвалтоўнае жаданне вярнуцца да вытокаў. Такія індывіды дастаюць з сябе гукі падобныя на мяўканне і кваканне; бывае, што прымаюць пляската-гарызантальную выпраўку, стараючыся магчыма найшчыльней прытуліцца да ігнараванай у звычайныя дні зямелькі-матулі. У такіх выпадках прыбягаюць да іх, адзіныя тут, прадстаўнікі папярэдняй, менш дасканалай формы нашага існавання, усякія Шарыкі і Бурькі, каб з дапамогай фізіялагічнага сакрэту назначыць нехарактэрны дадзенаму месцу прадмет.

Раней бачыў я падобныя выпадкі і на вёсцы, не мелі яны аднак ніякага дачынення да канкрэтнага дня месяца, а ішлі ўпоруч з важнейшымі рэлігійнымі святамі, часам ступалі ўслед за быч-камі і кабанчыкамі, паспяхова адпраўленымі ў бойню.

Так вась пачаў я назіраць за жыццём новага сабе асяроддзя, а бацькі курсіравалі яшчэ доўгі час між вёскай і мястэчкам, стараючыся распутаць складаныя вузлы, а ўзгаданы баласт перавезці на новае месца. Што ў натуральнай, а што ў ператворанай у грошы форме.

Першыя ўражання, першыя назіранні, гэтак сама як і першае каханне — павярхоўныя наогул, а час бесцырымонна выварочвае ўсё дагары нагамі, і з-пад бліскучай ды фальшывай скуры паказваецца дзяружнае, шорсткае палатно. Заглыбляючыся ў вуліцу, заглядаючы пад яе падшэўку, бачыш тое, што хочаш бачыць, а не тое, што табе паказваюць. І зусім нечакана даходзім да вываду, што Шарыкі і Бурькі не адзіныя тут прадстаўнікі звярынага роду. З хлещыкаў наспех змайстраваных, заканспіраваных у глыбіні панадворкаў, на курашаўскім дыялекце заяўляе сваю прысутнасць сыраваткай адкормлены парсюк, вырваўшыся на свабоду певень зацягвае па-сямяноўску, цвёрда, па-чаромхаўску замукае кароўка.

А на вуліцы ўсё памаленьку выгладжваецца, уніфікуецца, саветызуецца. І сямёноўскае „што”, і чаромхаўскае „шчо”, неахвотна, хаця непазбежна ўступаюць месца агульнаразумеламу „до там, пані, сыхаць?”.

(працяг будзе)

Марыя Базылюк

* * *

апранаюцца
ў ціш
стратаваныя маўчанні
надгробных элегій
пасадышы кветкі

на магільных грудках
перамерваюцца
ўпэўненасці пачуццяў
у зарослыя памяці
убіраюцца
ў царкоўныя харалы
хвоі
на пясчаных кватэрах